

Пономаренко Т.І.

студентка,

Науковий керівник: Федоренко А.Ф.

кандидат психологічних наук, доцент,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Спілкування займає невід'ємну частину життя суспільства в цілому і кожної людини, зокрема. Не виключенням є і підлітки, однією із вікових особливостей яких є проблеми у міжособистісному спілкуванні з однолітками, та дорослими. У зв'язку з цим ймовірність виникнення непорозумінь та конфліктів з батьками, друзями, вчителями є дуже високою. Тому розвиток та формування комунікативної компетентності є особливо важливим для цього складного вікового періоду.

Одним із ефективних методів формування комунікативної компетентності та набуття навичок міжособистісного спілкування є соціально-психологічний тренінг [3, с. 5]. Це один з методів активного навчання та психологічного впливу на особистість. Особливість цієї форми організації заняття полягає у тому, що вихованець не просто засвоює готові знання, а здобуває їх самостійно шляхом активної участі у процесі групової взаємодії. За цих умов у процесі спілкування учасникові надається можливість оцінити свою індивідуальність, навички спілкування і при необхідності внести певні корективи.

Для підвищення ефективності процесу формування комунікативної компетентності підлітків важливе значення має та особливість тренінгу, що приймаючи участь у груповій взаємодії з вирішення ситуативно-рольових завдань, учасники самі роблять для себе відкриття. Такий спосіб отримання знань відрізняється від традиційного і характеризується: поєднанням з практикою, осмисленістю, особистісною зацікавленістю та значущістю, емоційним забарвленням. Тренінг як форма навчання передбачає отримання знань, як правило, не в готовому вигляді, а через власне здобування за допомогою керівника і групи [2].

Особливістю методики проведення соціально-психологічного тренінгу є те, що акцент ставиться на активних методах, які протягом усього тренінгу підтримують учасників на високому рівні функціонування мислення, психічних пізнавальних процесів, спрямованих на результат у вигляді нових знань, умінь, навичок, ставлення. Найбільш поширеними, апробованими методами роботи, які відповідають вимогам тренінгу і віковим особливостям дітей підліткового віку, є ігрові методи (рольова, ділова, творча, імітаційна гра та ін.), метод проблемних ситуацій, мозковий штурм, групова дискусія, використання музичних записів. Так, ігри «Я серед людей», «Ідеальне суспільство» сприяють подоланню напруженості учасників. Під час гри процес навчання проходить природно, цікаво для підлітків; закріплюються нові навички поведінки,

тренуються вербальні та невербальні комунікативні навички. У грі створюються умови для саморозкриття особистості, прояву ширості, відкритості. На думку В. Федорчука, «гра є універсальним методом для дітей і дорослих, вона виступає сильним психокорекційним, психотерапевтичним інструментом, за допомогою якого розв'язуються різноманітні людські проблеми» [3, с. 25]. У ході проведення вправ «Міміка», «Обличчя», «Поза», «Зобрази емоцію» підлітки вправлялися у майстерності користуватися невербальними засобами спілкування, вмінні визначати емоційний стан іншої людини за її жестами, виразом обличчя.

Як свідчать дослідження, отриманий у процесі рольової гри досвід зберігається довгий час і дає змогу учасникам використовувати досвід у реальних життєвих ситуаціях, адже виконуючи певну роль, учасник здобуває знання, отримує досвід, і власні переживання запам'ятовуються надовго. У ході рольової гри учасниками засвоюються та закріплюються різноманітні соціально схвальні моделі поведінки.

Доцільним є використання методу проблемних ситуацій (метод кейсів), який полягає в наступному – учасникам пропонується ознайомитися із набором обставин, в основі яких лежать реальні чи уявні ситуації. Існують три варіанти застосування методу кейсів: 1) діагностика проблеми; 2) діагностика проблеми чи декількох проблем та напрацювання учасниками шляхів їх вирішення; 3) оцінка учасниками існуючих проблем та їх наслідків. У кожному з варіантів навчання відбувається через викладення інформації у вигляді проблем чи серії проблем за допомогою заздалегідь підготовлених вербальних та візуальних засобів.

Метод кейсів є близьким до методу аналізу конкретних ситуацій. Під час вирішення проблеми підліткам надається можливість оцінювати, обговорювати, пропонувати власні рішення. Вправи будуються таким чином, щоб учасники могли ідентифікувати себе із запропонованими проблемними ситуаціями та шляхами їх вирішення. Підбір ситуацій спрямований на відпрацювання таких елементів поведінки, які є соціально значущими і властиві реаліям життя. Учасникам пропонується змодельовати ситуації спілкування. Наприклад, їм потрібно продемонструвати вміння вислухати проблему іншої людини, вміння висловлювати вдячність тощо. Для цього підбирається такий матеріал, що відображає проблеми, з якими учасники можуть зустрітися у реальному житті. Підлітки вчаться бути уважними слухачами та цікавими співбесідниками, оцінювати власну стратегію психологічного захисту в спілкуванні; під час проведення ігор та вправ з'ясовуються умови, які сприяють якісному спілкуванню між людьми.

Мозковий штурм – найбільш вільна форма дискусії, головна функція якої – генерування ідей. Ефективність проведення мозкового штурму забезпечується дотриманням таких основних правил: відсутність критики, захочення ідей, рівноправність, свобода асоціацій, запис усіх ідей, час для осмислення [1].

Рекомендації щодо розвитку комунікативної компетентності підлітків:

1. Побільше розмовляти батькам з власною дитиною, таким чином, допомогти підлітку набувати комунікативний досвід.

2. Читати побільше літератури в голос – це допомагає розвивати понятійний апарат учня.

3. Вивчати на пам'ять вірші та скоромовки – такі заходи допомагають розвивати дикцію, вимову, пам'ять.

4. Підліток повинен побільше спілкуватися з друзями і однолітками.

5. Відвідувати гуртки, секції, факультативи – це розвиває кругозір учня та сприяє створенню нових знайомств.

6. Відвідувати з дитиною різні заходи: виставки, квест-кімнати, музеї, театр, кіно, прогулянки в парку – цікавитися думкою і враженнями учнями з приводу побаченого.

7. Цікавитися уподобаннями, думками і точкою зору власної дитини.

8. Вчити дитину висловлювати власну думку і головне – аргументувати її.

9. Не використовувати при дітях нецензурну лексику.

10. Залучати учнів до публічних виступів (хоча б в межах класу чи школи), до участі у масових заходах (свята, вистави, день книги, день знань, день міста).

Таким чином, одним із ефективних методів формування і розвитку комунікативної компетентності та набуття навичок міжособистісного спілкування є соціально-психологічний тренінг та використання розроблених нами рекомендацій, які допоможуть підлітку покращити свої комунікативні навички.

Список використаних джерел:

1. Гольдштейн А.М. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / Пер. з англ. В. Хомика. – К.: Либідь, 2003. – 520 с.

2. Иванов Д. Компетенции и компетентностный подход в современном образовании // Управление современной школой. завуч. – 2008. – № 1. – С. 4-24.

3. Федорчук В. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача». Навч.-метод. пос. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. – 240 с.

Сойнова Н.І.

викладач;

Шлапак Т.А.

студентка,

*ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я. Франка»*

НАСЛІДКИ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ПІДЛІТКАМИ В СІМ'Ї

Насильство в сім'ї з'явилося не сьогодні. Історичний аналіз, доводить, що насильство в усіх його проявах існує в суспільстві ще з прадавніх часів, завжди було характеристикою життя і визнавалося суспільством, про що свідчать війни, збройні конфлікти, акти непокори, бійки. Воно розповсюджене серед різних верств населення, представників різних національностей, соціального